

CELKOVÝ PŘEHLED SITUACE BELETRISTIKY V ČESKÝCH ČASOPISECH 30. A 40. LET 19. STOLETÍ

Po dlouholetém vycházení jediných českých Rosenmüllerových novin¹ došlo na sklonku 18. století k nápadnému nárůstu českojazyčných periodik, který částečně souvisel s probouzejícím se národněobrozenským hnutím, především ale s celkovým boomem žurnalistiky v osvícenské Evropě. V první fázi národního obrození, vymezené zhruba lety 1780–1830, postupně vzniklo na třicet českých novin a časopisů, převážně určených lidovým vrstvám a nevelké čtenářské obci vlastenecké inteligence. Vesměs měly krátký život a zápasily jak s chudými materiálními podmínkami, tak s nedostatkem příspěvků (KUSÁKOVÁ 2003: 11). Po roce 1830 se obraz českého časopisectva nápadně mění. Dochází nejen k dalšímu kvantitativnímu nárůstu českých periodik, ale i k jejich hlubší vertikální a horizontální diferenciaci, v případě *Květu* (1834–1848, 1850) a *České včely* (1834–1849, 1850), které se udržely až do revoluce 1848 až 1849, i ke vzniku prvních dlouhodobých, stabilních a reprezentativních listů. Je pochopitelné, že tímto vývojem byla ovlivněna také česká časopisecká beletristika.

Nápadnou proměnou prochází ve 30. a 40. letech 19. století již samo postavení beletrie v časopisech, zejména ve vztahu k poezii. V prvních desetiletích 19. století byla próza – vlivem dosud převládající klasicistní estetiky – otiskována pouze v periodikách určených zábavě a výchově nižších vrstev, zatímco náročněji koncipovaná periodika upřednostňovala poezii. Po roce 1830 – s prosazujícím se romantickým estetickým cítěním – nabývá prozaická produkce vážnosti a je publikována zcela samozřejmě i v periodikách s uměleckými ambicemi, jako byl *Časopis Společnosti vlastenského museum* (1827–1830, pokr. *Časopis Českého museum* 1831–1853), almanach *Vesna* (1837–1839), *Denice* (1840–1841), *Vlastimil* (1840–1842), *Česká včela* nebo *Květy*. O proměně vypovídá také poměr poezie a prózy na stránkách časopisů. Jednotlivá čísla otevírá obvykle – jakožto prestižní žánr – právě povídka. Ta také postupně (zejména od čtyřicátých let) zaujímá většinu jejich prostoru. Verše prózu pouze doplňují, eventuálně – jsou-li otištěny na první straně – navozují ideovou či citovou atmosféru listu, fungují jako jakési jeho motto.

¹ *Český postilion* 1719–1741, 1745–1776.

Pro časopiseckou beletrii před rokem 1830 byla příznačná její nepůvodnost, překladovost (KUSÁKOVÁ 2003: 11, 14). Od sklonku dvacátých let vyvíjelo vlastenecké vedení tlak na původní tvorbu. Požadavek původní produkce formulovali například Josef Jungmann v článku *O klasičnosti v literatuře vůbec a zvláště české*² nebo František Palacký ve *Slovu k vlastencům od redaktora*³ a v samotné koncepci *Muzejníka*.⁴ Nakladatelé časopisů a jejich redakce se snažili podnitit původní tvorbu výzvami adresovanými spisovatelům a vypisováním soutěží o nejlepší původní práce.⁵ Přestože podíl původní produkce v časopisech třicátých a čtyřicátých let postupně narůstá, uchovává si překladová beletristika i v této době primární postavení. Změnu lze ale pozorovat ve výběru předloh k překladům. Zatímco časopisy před rokem 1830 byly orientovány na překlady triviálních povídek převážně z německé literatury (DREWS 1997; KUSÁKOVÁ 2003), po roce 1830 jsou vybírány kultivované zábavné povídky slovanských autorů (zejména polských, ruských a ukrajinských) a autorů francouzských a anglických.⁶

2 „[...] slovem, potřebí nám ve všech formách poetických, prozaických i řečnických jak obsahem, tak slohem dokonalých původních spisů [...]“ – Jungmann, Josef: „O klasičnosti v literatuře vůbec a zvláště české“, *Časopis Společnosti vlastenského museum* 1, 1827, sv. I, s. 39.

3 „[...] aby [vlastenci – pozn. LK] skládající raději nežli překládající, mluvili srdce k srdci v národu, slova z života do života jdoucí...“ – Palacký, František: „Slovo k vlastencům od redaktora“, *Časopis Společnosti vlastenského museum* 1, 1827, sv. IV, s. 149.

4 O tom, že František Palacký vnášel svůj postoj k původním pracím a překladům do samotné koncepce *Muzejníka*, který redigoval, píše v dopise Janu Kollárovi například Josef Jungmann: „Palacký vzal sobě za pravidlo ničeho z jiných nářečí přeloženého nebrati, ba ani jich nejmenovati, kde nemusí [...]“ – Vrtátko, Antonín Jaroslav (ed.): „Dopisy Josefa Jungmanna k Janu Kollárovi (z 1820–45)“, *Časopis Českého museum* 54, 1880, sv. 1, s. 55.

5 Josef Kajetán Tyl jako redaktor časopisu *Květy* zdůraznil potřebu původních prací v oblasti zábavného čtení v článku *Krajanům, čtení českého milovným slovy*: „Cokoliv se obecnstvu našemu až podnes podalo, na větším díle pouhé přeložení jest z jazyků cizích, méně více příhodné k dosažení užitků vyplývající majících z dobrého zábavného čtení. Až podnes říci nemůžeme, že bychom byli vlastními spisy zábavnými čtenářstvo naše na ten neb onen stupeň dobrého vkusu a vytřelých náhledů přivedli, ačkoli denně o potřebách času a lidu hovor vedeme; – kdy, medle, přikročíme k činu? – Opmijím tuto ze široka doličovatí, jaký prospěch čitateli z knihy pochází, kteráž z jazyků i dějin cizích nejsouc přeložena, netoliko zábavu, ducha lidského zošlechťující a cizích událostí známost poskytuje, alebrž i k poznání vlastního národu a vlastních potřeb ve všech časech a podobách uvádí [...]“ – *Květy* 2, 1835, Příloha č. 16, s. 311. Původní beletristickou produkci podporovaly také honoráře a soutěže. Redakce *Květy* vypsalá takovou soutěž například již v roce 1834. Za dvě nejlepší původní povídky nabídlá odměnu 50 a 25 zlatých a jejich otištění v časopise: „Povídky nechť se pohybují v jakékoliv třídě, musí ale býti původní a čerpány z dějin vlasteneckých, aneb ze života československého; skrovnější nebudtež pak třech, aniž obsírnější pěti tištěných archů.“ – *Květy* 1, 1834, č. 27, s. 224.

6 Mezi autory povídek, které byly otištěny v českém překladu v časopisech 30. a 40. let 19. století, byli například: Alexandr Alexandrovič Bestužev-Marlinskij, Fadděj Vanědiktovič Bulgarin, Józef Dzierkowski, Nikolaj Vasilijevič Gogol, Stanislaw Jaszowski, Zygmunt Krasiński, Józef Ignacy Kraszewski, Pantelejmon Kulíš, Michail Jurjevič Lermontov, Alexandr Sergejevič Puškin, Henryk

Základním žánrem časopisecké beletristiky třicátých a čtyřicátých let byla dlouhá povídka, respektive novela (60–100 stran). Nakladatelé i redaktoři si byli vědomi jejího významu pro časopis. Například Josef Kajetán Tyl v anonymním příspěvku *Oháňka*, uveřejněném v časopise *Jindy a nyní* roku 1833, nazval povídky „*hlavními žílymi*“ časopisu a v dopise nakladateli Jaroslavu Pospíšilovi z roku 1837 napsal, že povídka časopis celkově sjednocuje, sceluje, zatímco drobné prózy ho kouskují.⁷

Publikování delších povídek přinášelo ale i řadu problémů. Jedním z nich byl nedostatek příspěvků. V soudobé korespondenci najdeme k této problematice řadu dokladů. Například roku 1833 si redaktor *Čechoslava* Josef Jaroslav Langer postěžoval Václavu Hankovi, že je časopis obesílán pouze poezií, a prosil Hanku o zaslání nějakých povídek.⁸ Nakladatel Jaroslav Pospíšil požádal v nedatovaném dopise (asi 1836) Jana Jindřicha Marka o povídky pro *Květy*. Ten sice pomoc přislíbil, ale zároveň připomněl, že prozaik není v Čechách ctěn tak jako básník a že psát povídky je nevděčná práce.⁹ V letech 1838–1839 si nakladatel Jaroslav Pospíšil v dopise příteli Tomáši Akvinu Burianovi několikrát postěžoval, že almanach *Vesna*, stojící na povídkách, končí, protože vlastenci nezaslali žádný příspěvek atd.¹⁰

Rzewuski, Ivan Kukuljević Sakcinski, Osip Julian Senkovskij, Vladimir Alexandrovič Sollogub, August Wilkoński, Kazimierz Władysław Wójcicki, Vasilij Andrejevič Žukovskij, Jean-Nicolas Bouilly, Edward George Bulwer-Lytton, Charles Dickens (Boz), Alexandre Dumas st., François Justin Gensoul, Washington Irving, Paul de Kock, Alexandre de Lavergne, Walter Scott, Eugène Sue ad.

7 „*Delší povídky jsou jako hlavní žíly spisů takových; co mimo to, malé žíly jsou a s hlavní se sjednotí*“ (+++ [= Tyl, Josef Kajetán]: „*Oháňka*“, *Jindy a nyní* 6, 1833, 2. pololetí, č. 12, s. 93). „*Do Květu? – Chcete-li podobné nástiny ze života, jako jsem jich vloni několik podal? Jenže by se to snad tuze rozkouskovalo; a to pak do takových obrázků nic není. Snad raději nějakou povídku?*“ – J. K. Tyl v dopise J. Pospíšilovi z února 1848 (TYL 1989: 342).

8 „*Avšak bojím se, že se mi příliš mnoho básní sešlo. Nemáteliž tam nějaké povídky ruské anebo polské, kteréž by se přeložiti daly? Rád bych, kdybyste mi něčeho zapůjčili – zde ničeho člověk nedostane, a byť by si i něco koupiti chtěl, ani katalogův ruských a polských dopídití se nemohu.*“ – Pešek, Josef (ed.): „Z korespondence J. J. Langra“, *Časopis pro moderní filologii* 3, 1913, s. 147.

9 „*Žádáte povídky. Můj bože!, jáť jsem na sepsání dost malé novelky po kolik let ani nevzpomenul. A proč bych měl pozornou do spisování povídek se dáti, kteréžto všude od recenzentů za nejšpatnější částku časopisu Vašeho prohlášeny jsou? Tak vyřkl Palacký, a bych i cizí hlas uvedl, napiš, co po něm videňský recenzent Dunder, onen jak Němci hlásají »výtečný znatel slovanské literatury«, o Vašich Květech v časopise Wiener Zeitschrift für Kunst etc. č. 55 na str. 443 pronesl. Jen slyšte! »Es ist ohnehin traurig genug, wenn man in die bei Pospischil in Prag und Königgraz erscheinende belletr. Zeitschrift Květy einen Blick wirft und dreimal mehr Übersetzungen als Originale wahrnimmt, welche zu oft für letztere passiren. Die poetische Abteilung ist die originellste und trefflichste, jene der Erzählungen außer Übersetzungen die seichteste.« A nyní sudte: Wer wird sich den Seichtesten anreihen wollen? – Müžete-li mi to míti za zlé, že jsem se přidal »zu der poetischen Abteilung als der ‚originellsten und trefflichsten‘« Než navzdory všem nepříznivým posudkům hodlám nějakou povídku pro Vás sepsati.“, an.: „Několik dopisů z let obrození“, *Literární rozhledy* 10, únor 1926, č. 5, dopis Jana Jindřicha Marka Jaroslavu Pospíšilovi, b. d., asi 1836, s. 251.*

10 Jaroslav Pospíšil píše 23. 8. 1838 příteli Tomáši Akvinu Burianovi: „*Avšak žel bohu, pro ročník budoucí žádných příspěvků nedochází, kdo by, nejsa poučen, uvěřiti mohl? Nic neprospívá veřejné pozvání,*

Publikování povídek bránilo také problémy technického rázu. Jedním z nich byla nutnost rozdělit dlouhý text na kratší úseky uveřejňované postupně, na pokračování. Takový způsob zveřejnění byl prakticky možný pouze v časopisech s kratší periodicitou, tedy v přílohách novin (pouze *Česká včela*) a v týdenících, jichž ve 30. a 40. letech 19. století nebylo mnoho (*Jindy a nyní* 1828 až 1833, *Květy*, *Večerní vyražení* 1830–1833, *Blahověst* – od 1847). Překážkou byl i samotný čtenář. Ještě ve třicátých letech jím byly totiž především nižší, méně vzdělané vrstvy, které se praktikám uveřejňování na dlouhodobé pokračování bránilo a jež bylo třeba čtbě takového typu příspěvků teprve učit. V časopise *Jindy a nyní* roku 1833 uveřejnil jeho redaktor Josef Kajetán Tyl fiktivní dialog mezi čtenářem a redakcí – *Oháňka*. Prostý čtenář v něm vysvětluje svou nechuť k povídkám uveřejňovaným na pokračování nutností zapamatovat si obsah povídky z minulého čísla. Redaktor mu radí zaměřit se na krátké příběhy a delší povídky si uschovat na pozdější čtení, až bude mít jednotlivé části pohromadě. Existenci dlouhé povídky přitom brání tím, že jde o jediný prozaický útvar, který autorovi umožňuje rozvinout zajímavý děj a detailněji charakterizovat postavy.¹¹ Povídka na pokračování jako specifický časopisecký žánr se v českém periodickém tisku 30. a 40. let 19. století ostatně teprve rodila a získávala potřebné vlastnosti, jak je nalézáme v soudobých evropských časopisech. Tam vznikala povídka obvykle postupně, v průběhu vydávání jednotlivých časopiseckých čísel, a byla psána tak, aby každý díl upoutal čtenáře vlastní zajímavou dějovou linií a v závěru vyvolával napětí či očekávání, které nutilo čtenáře zakoupit si příští číslo časopisu (DUMASY 1999; HACKMANN 1938; QUEFFÉLEC 1989 ad.). V českých periodikách třicátých a čtyřicátých let takovou praxi obecně nepozorujeme (systematický výzkum ale dosud chybí). Zdá

nic oustní prosby, nic dopisování. Spisovatelé ničeho neposílají.“ A 16. 2. 1839 poznamenává v dopise témuž adresátovi: „*Vesna dosud nevyšla, u spisovatelstva jest toho příčina*“ (Z DOB...: 75, 77).

11 „[...] sám a zle jaksi hlavou zavrtěl [pan Perlička odebírající časopis *Jindy a nyní* – pozn. LK]: »Opět ‚Pokračování‘ – a opět ‚Budoucně dále‘; zpropadená Pohanka!« [tj. Tylova povídka vycházející v *Jindy a nyní* roku 1833 na mnoho pokračování – pozn. LK] – »Cožpak tu máte zpropadeného?« táží se, list bera do rukou. »I je tu jakási povídačka o poslední berance čili pohance – bude to snad jedno? – a s tou nás už deset neděl za nos táhají.« – »Za to se vám jinak celých článků podává. O rozmanitosti listů je vydavatel dosti starostliv.« – »Proč ale tak dlouhou tu holku pohanku? Člověk se sotva do toho zaboří – tu máš! – tu je čára – budoucně dále! I copak si to kupuji, abych se zlobil!« – »Vaše horlení by skladatele zajisté potěšilo. Pomyslete však, pane Perličko, že povídka poněkud obšírnosti nabýti musí, má-li se v ní rozvinouti zajímavý děj a charakter osob, a« – »I kozla já se po těch věcech ptám. Patří-li to k povídačkám, ať se pánové pěkně vtěsňají. Krátké pohádky – v jednom nebo ve dvou listech – to je bon! Co v prvním čísle stojí, jsem dávno zapomněl, když beru jedenácté do rukou.« – »Radno tedy bude, abyste většího nečítal, leč to všecko pohromadě máte. Zbude vám zatím z celého archu dost.« – »Aby to kozel čel! O knihách, o skriptách, o komediích, o mudrланství, o všech všudy – co mně do toho?« – »Pomněte že se spis ten i mnohým jiným do rukou dostane a že s ním chuti přerозodálné vyhověti musí.« (+++ [= Tyl, Josef Kajetán]: „Oháňka“, *Jindy a nyní* 6, 1833, 2. pololetí, č. 12, s. 93.)

se, že dlouhé povídky byly redakci nabízeny až po svém dokončení a pro časopis pak byly rozděleny spíše mechanicky.

Nově vyhlíží česká časopisecká povídka třicátých a čtyřicátých let také z pohledu své tematiky. Zatímco před rokem 1830 převažovaly v časopisech sentimentální povídky s mravně výchovnou tendencí, situované do jakéhosi gnómičského prostoru, mimo konkrétní čas a místo (KUSÁKOVÁ 2003: 30), po roce 1830 pozorujeme zvýšený zájem o současnost, o aktuální společenské dění (Tylova vlastenecká povídka reflektuje soudobý stav národní společnosti a pokouší se působit na vlastenecky lhostejné jedince, sociální povídka upozorňuje na bídu a bezpráví panující ve společnosti, do všech typů povídky pronikají obrázky reálného českého prostředí a každodenního života). Historické povídky si uchovávají prestiž, již se těšily ve dvacátých letech, ale jejich podoba je stále více ovlivňována romantismem a vzorem walterscottovské prózy. Na tematiku časopisecké beletrie působí také prohlubující se specializace českého časopisectva, vznik časopisů humoristických, respektive humoristicko-satirických (*Paleček* 1841–1847, *Kocourkov* 1847–1848, *Hacafírek v kacabajce* 1849, příloha *Národních novin Šotek* 1849, *Brejle* 1849), populárněvzdělávacích (zejména *Poutník* 1846–1848), křesťanskovýchovných (*Blahověst* od 1847) a lidovýchovných (*Pražský posel* 1846–1849, 1851), časopisů k vlasteneckým příležitostem (bálům a besedám – *Pomněnky* 1841–1846 a almanach *České besedy* 1842) či časopisů krajových (od čtyřicátých let Morava, Kutná Hora).

Vedle žánru povídky se v časopisech uplatňovaly – a ve čtyřicátých letech velmi výrazně – také drobnější prozaické fabulované formy. Jejich podoba se oproti předcházejícím desetiletí rovněž proměnila. Před rokem 1830 ovládala časopisy bohatá škála drobných žánrů didaktické literatury (sentence, bajka, podobenství, idyla, exemplum a další), časté byly anekdotické historické příběhy, krátké humoresky a preromantiky protežovaná forma etiologické (pseudo)-pověsti (KUSÁKOVÁ 2003). Po roce 1830 didaktické formy z časopisů prakticky mizí (uplatňují se pouze ve speciálních výchovně zaměřených periodikách), mizí i oblíbená historická anekdota. Nově se objevují romantismem vyhledávané formy folklorní pověsti a pohádky, a to zejména v časopisech ambiciózních, které v nich spatřují svědectví národního ducha a filozofie. Mezi tradiční beletristické žánry vpadá nová polobeleistická forma – črta a zpětně je ovlivňuje. Obrázky či výjevy ze soudních síní, ulic, trhů, kaváren, hospod a vězení, fyziognomie lidských typů – žebráků, prostitutek, prodavače zmrzliny či staré hadrářky nápadně zaplňují stránky českých časopisů, zejména od čtyřicátých let. Nejde přitom o domácí záležitost, ale záležitost celoevropskou. Črta si vybojovává významné postavení ve všech evropských časopisech. Z nich je pak do českých časopisů překládána a podle cizích vzorů také napodobována.

Obraz časopisecké beletristiky 30. a 40. let 19. století nepostihneme pouze její žánrovou a tematickou charakteristikou. Podílí se na něm ještě jeden důle-

žitý aspekt, totiž tlak obrozenecké ideologie, respektive střet obrozenecké ideologie s přirozenou zábavnou a vzdělávací funkcí časopisů. V porovnání s časopisy jiných, zejména velkých národů nerozhodoval o beletristickém obsahu českých periodik pouze trh, tedy přirozený zájem čtenářů, ale také ideologie.

Vlastenecké vedení si bylo už v polovině dvacátých let vědomo, že pro obrozenecké hnutí je třeba získat střední společenské vrstvy, tedy bohatší měšťanstvo a inteligenci, které byly vlivem vzdělání na německých školách směřovány k německojazyčné literatuře a kultuře. František Palacký to v *Muzejníku* v roce 1837 nazval dokonce životní otázkou našeho národa.¹² Jednou z cest měly být české časopisy. Vlastenecké vedení vyvíjelo tlak na pozvednutí jejich úrovně. Ve třicátých letech proto načas zcela mizí periodika určená lidovým vrstvám a objevují se periodika počítající s náročnějším čtenářem, jako byla Čelakovského *Česká včela*,¹³ *Květy*, *Vlastimil*, *Denice* nebo almanach *Vesna*. Beletristická produkce těchto časopisů nabídla ovšem typ četby, pro niž dosud neexistoval reálný čtenář, a to se muselo projevit i na osudu samotných časopisů. Obvykle se uvádí, že *Česká včela* za redakce Františka Ladislava Čelakovského skončila po cenzurním zásahu, skutečností ale je, že časopis se z hlediska počtu abonentů již po necelém roce Čelakovského vedení drasticky propadl.¹⁴ *Vesna*, *Vlastimil* i *Denice* se udržely jen necelé tři roky. Přitom Tyl už na konci prvního ročníku slibuje v návěští, že učiní *Vlastimila* srozumitelnějším. Také *Květy* „rozjely“ náročnější program, ale už na konci roku 1837 Jaroslav Pospíšil uklidňuje čtenáře, že se jeho časopis nestane „*rejdištěm vášní mladých spisovatelů*“.¹⁵ Zkušenosti redaktorů poznávají, že časopis udrží jen tehdy, otevřou-li jej široké nabídce příspěvků, tak aby uspokojili čtenáře z různých sociálních a vzdělanostních vrstev.¹⁶ Hledají přiro-

12 „[...] toho pak nejvíce žádostivi jsme byli, aby literatura naše přestala býti výhradně jméním buďto pouze obecného lidu, buďto jen několika výtečných učenců, ale aby střední vzdělané třídy obecnstva českého k ní se naklonily, ji v ochranu a péči svou braly; přesvědčení jsouce, že v tom vlastně životní otázka literatury naší záleží.“ – Palacký, František: „Předmluva k vlastenskému čtenáři“, *Časopis Českého muzeja* 11, 1837, sv. I, s. 6.

13 Původně se uvažovalo o české obdobě anglického časopisu *Penny-Magazin* nebo německého *Pfennig-Magazin*, tedy levného a obecně srozumitelného typu periodika publikujícího populárně-naučné články z různých oborů. Karel Alois Vinařický napsal 23. 11. 1833 Františku Ladislavu Čelakovskému: „...*zdravý med budíž Včely úkol. Ta zastaniž u nás místo přespólního Pfennig-Magazinu*“ (VINAŘICKÝ 1909: 38). Čelakovský ale nakonec prosadil náročnější podobu listu.

14 V roce 1833 měly *Pražské noviny* a jejich příloha *Rozmanitosti* 400 odběratelů. Zvědavost na časopis nově vedený Františkem Ladislavem Čelakovským vystupňovala náklad na počátku roku 1834 na 500 kusů, ale na konci roku 1834 jejich počet klesl na 350 – srov. dopisy Františka Ladislava Čelakovského Karlu Aloisu Vinařickému z 12. 11. 1833 a z 12. 2. 1835 (ČELAKOVSKÝ 1910: 324, 364–365).

15 An. [= redakce, tj. Jaroslav Pospíšil]: „Laskavým čtenářům a příznivcům Květů“, *Květy* 4, 1837, Příloha č. 26, s. 102.

16 Například Josef Kajetán Tyl shledává potíže časopisu *Poutník* (1846–1848) právě v nerespektování čtenářské základny: „*Ve spisu, kterýž je pro hojně a rozmanitě obecnstvo odhodlán, musí také roz*

zený a srozumitelný jazyk a upravují, rozuměj zjednodušují, náročnější beletristické příspěvky.¹⁷

Obrozenská ideologie se v časopisech projevuje také potlačováním svobodného projevu uměleckých názorů a stanovisek. Malá základna českojazyčné kultury nemůže totiž být ohrožována vnitřními souboji. Polemiky, názorové střety jsou kritizovány.¹⁸ Není možno založit časopis, který by hájil a propagoval jediný umělecký směr. Naopak, příspěvky zastupující jednotlivé dobové směry (osvícenský, sentimentální, romantický, eventuálně mladoevropský) jsou nekonfliktně kumulovány na ploše jednoho periodika. V *Květech* tak vedle sebe stojí romantická próza Karla Hynka Máchy, preromantická poezie Jana Kollára či osvícenská idyla Vojtěcha Nejedlého. Časopis Jakuba Malého *Denice* je střídavě otevírán preromantickou básní Františka Ladislava Čelakovského a romantickou básní Karla Sabiny.

Obrozenská ideologie ovlivňuje také tematiku časopisecké beletrie. Upřednostňována je próza tematizující vlastenectví a myšlenku slovanské jednoty, motivy němectví nesou negativní konotaci.

Obrozenská ideologie se prosazuje rovněž tlakem na výchovnou a vzdělávací funkci časopisecké beletrie. Malý národ si podle Jungmannova konceptu nemůže dovolit triviální literaturu (JANÁČEK 2000: 589 aj.), ani literaturu mravně nebezpečnou. Beletrie musí přispívat ke kultivaci vkusu, vzdělávání i k morální a vlastenecké výchově českého čtenáře.

Obrozenská ideologie ovlivňuje konečně podobu časopisecké prózy také tím, že zdůrazňuje, zvýznamňuje jazykový aspekt literatury. Víme, že časopisecké recenze z období národního obrození obracely pozornost výhradně k jazykové správnosti daného díla. Také známý spor mezi *Květy* a *Českou včelou* se netýkal pouze otázky původnosti uveřejňované beletrie, ale odehrával se v jazykových

manitost panovati, a to tím více u nás, kdežto je obecenstvo, když se má hojným počtem sejíti, ještě tak míchané, že je musíme skoro pro každý spis ve všech třídách hledati.“ – *Pražský posel* 2, 1847, s. 188–189.

17 Například Josef Kajetán Tyl uveřejnil ve *Vlastimilu* roku 1841 ukázkou vlastního překladu Scottova románu *Ivanhoe*. Změny, k nimž se při překladu odhodlal, komentuje slovy: „Překlad můj není totiž vlastně překlad, nýbrž jakési věrné vzdělání. Vímtě, jak obtížno by větší části obecenstva našeho bylo romány třídlílové kupovati, anebo u čtení všemi podrobnostmi spisu takového se probrati, a protož mi se vidělo býti přiměřeněji překlad v menším objemu podati. Vím, co se mi namítati může, znám i těžkosti takového překladu, a to zvláště při své úctě k originálu; přece ale myslím, že by tento způsob překládati pro naše obecenstvo nebyl nepravý, že se jím originálu neuškodí, a čtenář nejen s obsahem, nýbrž i duchem díla [se] seznámí.“ – *Vlastimil* 1841, díl 2, sv. 3, s. 274.

18 Například Karel Alois Vinařický kárá v dopise ze 14. prosince 1834 Františka Ladislava Čelakovského pro půtky s Tylovými *Květy*: „Kěž by takových šrůtek nebylo mezi krajany! Nevedou k ničemu... Publikum se nad tím horší. Dobrá věc tím ničeho nezíská“ (VINAŘICKÝ 1909: 107). Josef Jaroslav Langer zakládající časopis mladé generace *Čechoslav* (1830–1831) vyslovuje v dopise Věnceslavu Vášovi z 8. 10. 1830 své obavy před reakcí Františka Palackého: „*Čechoslav nesmí přestati [...] a kdybych si měl i přizeň Palackého tím zkazit [...] Pro nás mladíky je to výběrná škola.*“ – J. Pešek (ed.): „Z korespondence J. J. Langerova“, *Časopis pro moderní filologii* 2, 1912, s. 455.

potyčkách, které dnes působí malicherně a směšně. Jazyková otázka patřila bezesporu k otázkám velmi podstatným – jistě bylo třeba najít a pěstovat přirozený vyprávěcí a konverzační jazyk – avšak tento postoj odváděl zároveň pozornost od ostatních stránek výstavby beletristických textů a ovlivňoval tak jejich podobu.

LITERATURA

ČELAKOVSKÝ, František Ladislav

1910 *Korrespondence a zápisky F. L. Čelakovského II*, ed. František Bílý (Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění)

DREWS, Peter

1997 „Publikationen deutscher Belletristik in tschechischen Übersetzungen 1801–1850“, *Germanoslavica* (8) 4, 1997, č. 2, s. 215–260

DUMASY, Lise

1999 *La querelle du roman-feuilleton. Littérature, presse et politique, un débat précurseur (1836–1848)* (Grenoble: ELLUG, Université Stendhal)

HACKMANN, Rudolf

1938 *Die Anfänge des Romans in der Zeitung* (Berlin: Friedrich-Wilhelm Universität, Dissertation)

JANÁČEK, Pavel

2000 „Literatura malého národa. K pojetí vertikální diference v Jungmannově projektu“, *Česká literatura* 48, č. 6, s. 581–591

KUSÁKOVÁ, Lenka

2003 *Krásná próza raného obrození v českých časopisech, almanaších a beletristických přílohách novin z let 1786–1830. Díl 1, 2* (Praha: Karolinum)

LAISKE, Miroslav

1959 *Časopisectví v Čechách 1650–1847. Příspěvek k soupisu periodického tisku, zejména novin a časopisů* (Praha: Národní knihovna)

QUEFFÉLEC, Lise

1989 *Le roman-feuilleton français au 19 siècle* (Paris: Presses Universitaires de France)

TYL, Josef Kajetán

1989 *Paralipomena – Korespondence*. Spisy, sv. 16, ed. Mojmir Otruba (Praha: Odeon)

VINAŘICKÝ, Karel Alois

1909 *K. A. Vinařického korespondence a spisy pamětní 2*, ed. Václav Otakar Slavík (Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění)

Z DOB...

1875 *Z dob našeho probuzení. Sbirka přátelských dopisů některých spisovatelův a vlastencův našich*, ed. F. Čenský (Praha: F. A. Urbánek)